

HALSZKA GÓRNY
Instytut Języka Polskiego PAN
al. Mickiewicza 31
31-120 Kraków
e-mail: hgorny@ijp-pan.krakow.pl

<http://dx.doi.org/10.17651/ONOMAST.59.23>
Onomastica LIX, 2015
PL ISSN 0078-4648

NAZEWNICTWO MIEJSKIE KRAKOWA — PRZESZŁOŚĆ I TERAŹNIEJSZOŚĆ PROJEKT BADAWCZY

Słowa tematyczne: urbanimia, Kraków, słownik elektroniczny, koncepcja badań

WSTĘPNE UWAGI TEORETYCZNO-METODOLOGICZNE

„Czyje jest miasto?” [...]. Odpowiedź onomasty mogłaby brzmieć: tego, kto pierwszy nada nazwę. [...] czy w ogóle jest miasto? [...] miasto rzeczywiście istnieje, choć jest niewidzialne. Zakryte własnymi iluzjami, odbijające się w doznaniach naszej świadomości; wytwarzane wciąż na nowo spacialnością (przestrzennością) naszego spojrzenia, a także nazwami uchwyconymi w procesie percepcji. Odslania się ono przed nami na moment, nabiera sensu i znaczeń, uzyskując swe momentalne istnienie, by znów zapaść się w potencjalność, w symulacyjność (Graf, 2011, s. 116).

Nawiązując do rozważań autorki cytowanych słów, nasuwają się też inne pytania, np. czy zróżnicowana językowo, społecznie, kulturowo przestrzeń miejska, widziana m.in. przez pryzmat nazw własnych, jest metaforycznie zbliżona do palimpsestu¹ (Graf, 2011, s. 110; za: Rykiel, 2008, s. 137, 140), rękopisu, z którego usunięto poprzedni tekst, kodeksu zapisanego na nowo, niejako implikującego wieloznaczność, a niekiedy niejasność wypowiedzi? Zdaniem socjologów jesteśmy „«wiernymi czytelnikami» [...] miasta i poszczególnych jego przestrzeni”, a „stałe odczytywanie miasta prowadzi do powstania w umysłach mieszkańców trwałych obrazów, przekonań, stereotypów i wyobrażeń konstytuujących [...] mapy mentalne” (Jałowiecki, Szczepański, 2006, s. 328), mapy pamięci, obrazy w świadomości człowieka korespondujące z rzeczywistością obiektywną². Koncepcja map mentalnych (map wyobrazeniowych), będących

¹ Metafora palimpsestu wykorzystywana jest także do badań przestrzeni miejskiej w perspektywie etnologicznej, uwzględniającej takie aspekty oglądu miasta, jak: genealogiczny (mity założycielskie), ideologiczny (nowe znaczenia w starych dekoracjach), morfologiczny (urbanistyczna tektonika i jej zmiany), a także nazewnictwo, dotyczący proprialnej warstwy miejskiej.

² Ważną rolę odgrywają tu punkty orientacji przestrzennej: zabytki, pomniki, charakterystyczne budynki wraz z identyfikującymi je nazwami.

„«kompromisem» subiektywnego (jednostkowego i społecznego) obrazu przestrzeni i «obiektywnego», kartograficznego jej odwzorowania [...] strukturą ujmującą «wyobrażeniowy obraz świata» jednostki” (Balowski, 2011, s. 24), znajduje szczególne zastosowanie w badaniu tekstowych odniesień do nazewnictwa danego miasta. Mam tu na myśli takie teksty, jak: wspomnienia, listy, notki prasowe stanowiące również bazę do utworzenia korpusu urbanonimów, który posłuży do opracowania elektronicznego leksykonu nazw miejskich Krakowa.

Już pierwsze zdania artykułu wskazują, że badanie onimicznej przestrzeni miejskiej, podlegającej w perspektywie diachronicznej nieustannym rotacjom, tj. zwiększaniu i zmniejszaniu zasobu nazw własnych³, różniących się chronologią, motywacją, funkcyjnością, zatem uwarunkowaniami historycznymi, geograficznymi, społecznymi czy administracyjnymi, wymaga integracji różnych dziedzin wiedzy i rozmaitych rozwiązań metodologicznych, narzędzia badawcze wąsko pojmowanej onomastyki są z pewnością niewystarczające. Niezwykle ważne odniesienie stanowią ustalenia historyków i socjologów miasta, antropologów kultury, a nawet urbanistów czy psychologów środowiskowych (tu m.in. mapy mentalne). Poszerzenie perspektywy onomastycznej o ujęcia socjologiczne i etnologiczne pozwala szukać odpowiedzi na wiele powyższych pytań. Analogia miasta z tekstem wymagającym odczytania uruchamia kategorię odbiorcy i odsyła z kolei badacza do rozwiązań tekstologicznych, narratologicznych, w tym do proponowanej w pracach M. Rutkiewicz-Hanczewskiej (m.in. 2013) intertekstualizacji onimicznej.

Czym zatem jest przestrzeń miejska, na czym polega jej percepcja, waloryzacja, wytwarzanie czy przyswajanie? Jakie miejsce zajmuje tu nazewnictwo miejskie? Nie ulega wątpliwości, że może ono mieć wymiar zarówno symboliczny, kulturowy, semantyczny, jak i semiotyczny. Onimy stanowią ważny element miejskiej „przestrzeni znaczącej”, swoisty kod przypisany formom materialnym, „szatę informacyjną” (Jałowiecki, Szczepański, 2006, s. 399), składnik sfery semiotycznej przestrzeni w aspekcie denotatywnym, ale i konotatywnym, metaforycznym. Socjologiczna perspektywa wskazuje, że „niezależnie [...] od tego, czy miasto «mówi», czy też my zmuszamy je do «mówienia», przestrzeń miejska dostarcza nam lub my w niej dostrzegamy dwa rodzaje komunikatów: bezpośrednie i pośrednie” (Jałowiecki, Szczepański, 2006, s. 338), a zatem systemy znakowe (np. szyldy) i obrazy (np. pomniki, ulice, parki, place jako pośrednie nośniki znaczeń) wraz z przypisanymi im nazwami własnymi.

³ Ciągłe zmiany nazewnictwa w mieście warunkują takie wyznaczniki systemu miejskiego, jak: otwartość, poligenetyczność (wielość baz nazewniczych), spacialność (rozmieszczenie w przestrzeni miejskiej) czy wielowarstwowość (wpływ czasu na zwiększanie zbioru nazw); zob. Graf, 2011, s. 111, za: Jaracz, 2004, s. 137.

W procesie postrzegania, przyswajania, wartościowania przestrzeni ogromną rolę odgrywają społeczne kategorie przestrzenne, takie jak: *centrum* (naznaczone skupisko wartości cywilizacji z kościołami, teatrami, bankami, sklepami) i *peryferie*; *kierunek* (w układzie wertykalnym i horyzontalnym, np. *góra–dół*, *przód–tył*); *drogi* (ulice, place) i ich najbliższe otoczenie; *przejścia* (bramy, mosty). Te swoiste, silnie utrwalone archetypy kulturowe wpływają na hierarchizowanie, aksjologizowanie, porządkowanie przestrzeni, które odbywa się wedle kryteriów estetycznych, funkcjonalnych, strukturalnych, symbolicznych (też w kontekście opozycji: *sacrum* — *profanum*, np. obszary sakralne i świeckie), a także filtrów kulturowych, psychologicznych, temporalnych. Kształtują one poniekąd również onimiczny obraz miasta, wpływając na nominację, a zwłaszcza na percepcję nazw własnych denotujących obiekty w mieście. Ich odczytanie, tak jak odczytanie przestrzeni miejskiej, może ewokować wartości pozytywne lub negatywne. Onimy odgrywają też niebagatelną rolę w przyswajaniu przestrzeni („oswajaniu”, uznaniu ją za bezpieczną, akceptowaną lub nie) czy orientacji w niej (tu np. ukierunkowanie ulicy zawarte w jej nazwie lub tematyczne serie nazw ulic na jednym osiedlu). Urbanonimy określają i identyfikują rozmaite formy społecznie wytwarzanej przestrzeni: symboliki, konsumpcji, wymiany, produkcji; zaliczyć do nich można obiekty o określonym przeznaczeniu, np.: kościoły, kaplice, cmentarze, pomniki, budowle, targi, ulice, dzielnice, osiedla, a współcześnie też tzw. wielkie zespoły mieszkaniowe. Stan nazewnictwa miejskiego (zmiany, renominacje, zanikanie niektórych nazw) ściśle koresponduje ze sposobami wypełniania — a tym samym przekształcania — przestrzeni, będącej trwałą pamięcią społeczną. Polega to na zwiększaniu liczebnym (tworzeniu nowych tekstów), przegrupowywaniu (zmianie charakteru struktury przestrzennej), zapominaniu (eliminacji pewnych form przestrzeni) (Jałowiecki, Szczepański, 2006, s. 371)⁴.

Niezwykle cenny dla badań urbanonimii jest jej opis i interpretacja w zarysowanej wyżej perspektywie socjologicznej czy etnologicznej (tu m.in. antropologiczne badanie miasta, w tym grup społecznych i jednostek ludzkich), ale też w kontekście historycznym. Wykorzystanie narzędzi badawczych i osiągnięć m.in. geografii historycznej, badającej zróżnicowanie przestrzeni w przeszłości, umożliwia dotarcie do dawnej organizacji przestrzennej określonego obszaru, ukazuje jej ewolucję, a zatem obrazuje historyczny rozwój miasta od czasów przedlokacyjnych do dnia dzisiejszego, i ma istotny wpływ na stan nazewnictwa miejskiego.

⁴ W pracach socjologów mówi się o czterech okresach historycznych związanych z procesami wytwarzania przestrzeni: czasy preindustrialne (X–XVIII w.), okres kapitalizmu (od drugiej połowy XVIII w.), realny socjalizm (XX w.), epoka postindustrialna (XXI w.) (Jałowiecki, Szczepański, 2006, s. 371–373).

NAZEWNICTWO MIEJSKIE KRAKOWA W PLANACH BADAWCZYCH
I W DOTYCHCZASOWYCH OPRACOWANIACH

Monograficzne opracowanie niezwykle licznych historycznych i współczesnych nazw obiektów przestrzeni miejskiej Krakowa (w jego obecnych, wielokrotnie zmienianych w ciągu dziejów granicach, wraz z Nową Hutą jako swoistym pomnikiem historii) to zamierzenie, które narodziło się w Zakładzie Onomastyki Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie. W planowanym zespołowym projekcie badawczym przewidziany jest także udział historyka, socjologa miasta i etnologa. Rozpisany na kilka lat kompleksowy opis w aspekcie diachronicznym i synchronicznym nazewnictwa miejskiego ma uwzględniać oficjalne, półoficjalne (półurzędowe) i potoczne (obiegowe) nazwy: a) ciągów i obiektów komunikacyjnych, b) obszarów miejskich, c) cieków i zbiorników wodnych (oraz związanych z nimi młynów wodnych), d) gór, wzgórz, pagórków, wzniesień, skał, jaskiń, e) miejsc związanych z kulturą, sztuką, handlem, f) obiektów zabytkowych. Przedmiotem zainteresowania będą zarówno nazwy ulic, alei, placów, rynków, rond, pasaży, mostów, estakad, przystanków, części miasta, dzielnic, osiedli, parków, skwerów, ogródków działkowych, cmentarzy, jak i rzek, jezior, stawów, bagien, mokradeł, rowów, wzgórz, wzniesień czy nazwy kościołów, klasztorów, kamienic oraz elementów fortyfikacyjnych miasta (bram, baszt, barbakanów, fortów). Tak szeroko zakrojony projekt wpisuje się w zbiór monografii onomastycznych poświęconych nazewnictwu miejskiemu: Szczecina (Belchnerowska, Białecki, 1987), Warszawy (Handke, 1998), Wrocławia (Jancewicz, Smółka, 2000), Kielc (Kopertowska, 2001, też Dzikowski, Kopertowska, 1976), Rzeszowa (Myszka, Wisz, 2012) i wielu innych opracowań szczegółowych. Najpełniejszy opis miejskiego nazewnictwa geograficznego zawiera praca zbiorowa pod redakcją Z. Zagórskiego, poświęcona urbanonomim Poznania (2008), stanowiąca jeden z ważniejszych pod względem metodologicznym punktów odniesienia. Godne odnotowania jest też najnowsze opracowanie tej kategorii propriów dotyczące toponimii miejskiej Łodzi (Bieñkowska, Umińska-Tytoń, 2012) oraz prace prezentujące tekstualne podejście do miejskiej przestrzeni onimicznej z przywołaniem metafory palimpsestu czy poruszające kwestie retorycznego wymiaru przestrzeni miasta (m.in. Siwiec, 2004, s. 1–7; 2005, s. 207–222; 2006, s. 115–128).

Nazewnictwo miejskie Krakowa było już przedmiotem wycinkowego zainteresowania badaczy, nie doczekało się jednak kompleksowego opracowania, na jakie zasługuje miasto o wielowiekowej historii i kulturze. Wyjątek stanowi tu praca E. Supranowicz (1995) poświęcona nazwom ulic Krakowa od końca XIII w. (kiedy to pojawiły się pierwsze wzmianki o nich) do początku lat dziewięćdziesiątych XX w. z obszaru odrębnych niegdyś miast (Krakowa, Kleparza,

Podgórze i Kazimierza) w granicach z okresu międzywojennego, łącznie z dawnymi osadami, jurydykami, wsiami. Jest to opracowanie leksykograficzne, a każdy artykuł hasłowy informuje czytelnika o historii ulicy, zmianach kierunku, zawiera formy wariantywne, a niekiedy sugestie dotyczące motywacji plateonimów. W leksykonie opracowanym przez E. Supranowicz zostały wykorzystane wcześniejsze prace dotyczące tego zagadnienia (m.in.: Krasnowolski, 1992; Tomkowicz, 1926). Urbanonomii Krakowa poświęcone są ponadto przyczynkarskie artykuły traktujące o nazwach krakowskich: aptek (Górny, 2003, s. 15–28; Pabiś, 2006, s. 376–388), placów handlowych (Górny, 2011, s. 93–105), księgarni i kluboksięgarni (Górny, 2012, s. 181–195), restauracji, kawiarni i klubów (Palinciuc, 2007, s. 285–302; 2010, s. 391–401)⁵. Zostaną one w mniejszym lub większym stopniu wzięte pod uwagę w planowanym projekcie. Niezwykle cenną bazę danych stanowi także „Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu” oraz sporządzony przez E. Supranowicz i W. Makulę-Kosek alfabetyczny wykaz historycznych nazw miejscowych i terenowych Krakowa (wydruk komputerowy, 100 s.), a wśród nich nazw: folwarków, wąwozów, pól, łąk, lasów, pastwisk, zagajników, zarośli, siedlisk, skał, rzek, potoków, sadzawek, młynów, żwirowni itp. Zebrane propria (około 2 tys. jednostek nazewniczych) o strukturze syntetycznej i analitycznej (m.in. nazwy przyimkowe, typu: *Ku Prusom, Ku Grębałowu, Na Bani, Na Klińcu, Nad Górnym Jeziorem, Za Parowcem*, czy nazwy zestawione, typu: *Babi Dół, Biernatowy Kierz*) są datowane i lokalizowane wraz z podaniem danych źródłowych; uzupełnienia wymagają informacje o genezie, motywacji czy funkcjach wielu nazw.

Podstawę materiałową monografii i elektronicznego słownika, obejmującego jak najpełniejszy zbiór nazewnictwa miejskiego Krakowa (od czasów najdawniejszych po współczesność), stanowić będą, obok wymienionych wyżej opracowań, źródła drukowane i rękopiśmienne, m.in. materiały archiwalne Urzędu Miasta Krakowa i Muzeum Historycznego Miasta Krakowa (np. księgi radzieckie kazimierskie, dokumenty sądu ziemskiego, zbiory przywilejów i wilkierzy, księgi przyjęć do prawa miejskiego, kataster galicyjski województwa krakowskiego, źródła dziejowe, księgi ławnicze, księgi dochodów i beneficjów, mapy katastralne), a także plany zagospodarowania przestrzeni miejskiej, atlasy i słowniki historyczne Krakowa i województwa krakowskiego (m.in.: AHKr, AtKr, SHGKr⁶), tzw. krakowiana (przewodniki, opracowania dotyczące zabytków miasta, wspomnienia, listy, notatki prasowe, legendy, spisy mieszkańców

⁵ Zob. też m.in. Cieślíkowa, 2010, s. 325–335; Klisiewicz, 1993, s. 66–69; Stanisławska-Adamczewska, Adamczewski, 2000.

⁶ Rozwiązania skrótów zob. Literatura.

z XIX w.), a także współczesny wykaz ulic i placów Krakowa oraz „Rocznik Krakowski” i seria „Biblioteka Krakowska”.

Głównym celem naukowym projektu „Nazewnictwo miejskie Krakowa — przeszłość i teraźniejszość” jest monograficzny opis urbanonimii Krakowa z wykorzystaniem różnych paradygmatów humanistycznych oraz stworzenie elektronicznego leksykonu historycznych i współczesnych nazw obiektów przestrzeni miejskiej Krakowa wraz z Nową Hutą i jego publikacja (w otwartym dostępie w Internecie). Do realizacji słownika, obejmującego co najmniej 4 tys. jednostek nazewniczych (wraz z zapisami historycznymi), może zostać użyty wykorzystywany już w tego typu pracach na całym świecie program TLex (TschwaneLex) lub aplikacja leksykograficzna Oxygen XML Editor⁷. Słownik skorelowany z interaktywną mapą miasta będzie udostępniony online, a strona internetowa ma służyć jako kanał dwustronnej komunikacji między badaczami i mieszkańcami, realizując postulat *civil science*. Leksykon, mający łączyć informacje językowe/onomastyczne z encyklopedycznymi, obejmie nazwy istniejące i używane do dziś (przy częstej zmianie denotowanego obiektu), formy wariantywne (też półoficjalne i potoczne) oraz nazwy obecnie nieistniejące. Będzie on zarówno cennym źródłem informacji o nazewnictwie miejskim Krakowa, elementem sprzyjającym podtrzymaniu dziedzictwa kulturowego i tradycji miasta oraz starego modelu przynależności terytorialnej (Brown i in., 2004, s. 749–775; Feldman, 1990, s. 183–229), jak i odniesieniem do zjawisk charakterystycznych dla płynnej nowoczesności, tj. selektywnej i obieralnej przynależności (Savage i in., 2005), jako zasadniczych elementów poszukiwania i konstruowania tożsamości jednostkowej i społecznej (Kubicki, 2010). W tym kontekście niezwykle interesujące mogą okazać się różnice między tzw. starym, inteligentnym Krakowem a robotniczą Nową Hutą (włączoną do Krakowa w 1951 r.), widoczne również w nazwach własnych.

Struktura modelowego artykułu hasłowego w elektronicznym słowniku obejmie:

1. Tytuł hasła (onim w formie podstawowej z podaniem form fleksyjnych, głównie dopełniacza i miejscownika).
2. Opis obiektu (jego typ i lokalizację geograficzną w obrębie obecnych i dawnych granic Krakowa).
3. Zapisy historyczne i dane tekstowe (cytaty, datę zanotowania nazwy, skrót nazwy dokumentu(ów)).
4. Formy wariantywne onimu w komunikacji społecznej (tu także warianty fonetyczno-graficzne, fonetyczne, morfologiczne).

⁷ W programie TLex powstaje obecnie „Elektroniczny słownik hydronimów Polski”, a w zmodyfikowanej aplikacji Oxygen XML Editor — „Najczęstsze nazwiska w Polsce — historia i współczesność. Słownik elektroniczny”. Oba projekty realizowane są w Instytucie Języka Polskiego PAN w Krakowie.

5. Pochodzenie nazwy (motywacja, etymologia).

6. Informacje dodatkowe o nazwie i nazywanym obiekcie (dotyczące np. zmiany nazwy przy trwaniu obiektu, zaniku, funkcji, struktury), a także objaśnienie znaczenia apelatywu motywującego dany urbanonim, informacje o nazwie własnej utrwalonej w toponimie, dane biograficzne patrona obiektu czy odniesienia do wydarzeń historycznych oraz uwagi o produktywności poszczególnych typów strukturalnych i semantycznych.

7. Wykaz ważniejszych opracowań i stron internetowych.

Tak skonstruowany artykuł hasłowy, wskazujący na związek nazwy z obiektem, sposób nominacji, motywy kreacji, jej formę, gatunek (w ujęciu tekstologicznym), funkcje, a także stałość lub zmienność onimu, będzie zawierał dane językowe/onomastyczne, ale też historyczno-geograficzne i encyklopedyczne. Następnym krokiem będzie kompatybilne połączenie — przy wykorzystaniu odpowiednich narzędzi informatycznych — opisu tekstowego nazewnictwa miejskiego Krakowa z danymi zawartymi w innych onomastykonach w wersji online, np. z realizowanymi obecnie w Zakładzie Onomastyki IJP PAN elektronicznymi słownikami hydronimów Polski i nazwisk najczęściej w Polsce używanych czy z planowanymi w dalszej kolejności antroponomastykonami obejmującymi wszystkie nazwiska, a następnie imiona. Celowe wydaje się również skorelowanie bazy danych z tzw. mapowaniem i stworzenie możliwości wyjścia z pozycji mapy do opisu nazwy. Taka sieć powiązań pozwoli w przyszłości zintegrować dane pochodzące z różnych baz elektronicznych, a zatem zoptymalizować ilość informacji językoznawczych, historycznych i geograficznych niezbędną do jak najpełniejszego opisu nazw i nazywanych obiektów. Walorem projektowanego słownika, zawierającego informacje językowe i pozajęzykowe, będzie wzbogacenie nazw historycznych o urbanonimy współczesne oraz udostępnienie, dzięki internetowej edycji, bazy danych szerokiej rzeszy odbiorców na zasadzie *open access*.

Planowanym uzupełnieniem leksykonu nazewnictwa Krakowa będą analityczno-interpretacyjne i syntetyzujące ujęcia zebranego korpusu nazw, prezentujące metodologię badań, bazę materiałową, historię badań onimicznej przestrzeni miejskiej w Polsce, poszczególne typy nazewnictwa w obrębie omawianej kategorii propriatnej. Znajdą się tu również informacje dotyczące historii miasta od okresu przedlokacyjnego z uwzględnieniem procesów urbanizacyjnych, struktury społeczno-przestrzennej (w tym wieloetniczności i wielokulturowości), zróżnicowania społecznego w ciągu dziejów czy ogólnych tendencji do metropolizacji, jak i suburbanizacji. Interesującym uzupełnieniem tej części opracowania może być ukazanie odmiennych metodologicznie, choć w wielu punktach zbieżnych, spojrzeń językoznawcy, historyka i socjologa miasta na istniejący zbiór nazw i ich funkcje w miejskiej rzeczywistości społeczno-komunikacyjnej.

UWAGI PODSUMOWUJĄCE

Zarysowane rozważania wskazują na potrzebę szeroko zakrojonych, dynamicznych i interdyscyplinarnych badań toponimii miejskiej (jako zbioru otwartego, stale wzbogacanego o nowe elementy proprialne), wymagających integracji narzędzi badawczych wypracowanych w ramach językoznawstwa (onomastyki) i innych dziedzin humanistycznych: historii i socjologii miasta, geografii humanistycznej, antropologii kultury, semiotyki przestrzeni, z uwzględnieniem różnych typów przestrzeni (fizycznej i niefizycznej) oraz relacji przestrzennych w obszarze miasta, a także tekstologii czy narratologii. Takie zaplecze metodologiczne pozwala ukazać nazewnictwo Krakowa jako społeczne narzędzie komunikacyjne, dziedzictwo kulturowe z zapisaną historią wielowiekowego i wielokulturowego miasta, tradycją, pamięcią jego mieszkańców, przekaz dokumentujący przeszłość geograficzno-topograficzną (np. sieć hydrograficzną, ukształtowanie terenu, zalesienie), działalność człowieka w sferze gospodarczej i kulturotwórczej, terytorialny rozwój ośrodka miejskiego.

Nawiązując do myśli prezentowanej w pracy E. Rewers (2005), można stwierdzić, że stałe odkrywanie przestrzeni miejskiej (urbanistycznej, a także proprialne) ponowoczesnego miasta w dobie globalizacji (korelacji myślenia kategoriami globalnymi i lokalnymi) to wydobywanie śladów i pustek, zdarzeń, światła, między-przestrzeni. Tym tropem chcemy również podążać w planowanym projekcie badawczym, którego wartość merytoryczna, poznawcza, popularyzatorska, użytkowa wydaje się niezaprzeczalna zarówno dla językoznawców, jak i dla historyków, socjologów miasta, kulturoznawców, mieszkańców aglomeracji czy innych osób zainteresowanych regionem, jego historią i współczesnością.

Monografia i elektroniczny leksykon nazewnictwa miejskiego Krakowa wraz z Nową Hutą, ukazujące trwanie, zmienność, wariantywność komunikacyjną i zanik onimów przy stałym ogólnym wzroście ich liczby (w perspektywie chronologicznej i spacialnej) oraz rozmaite narracje i układy znaczeń, wpisują się w istniejące już opracowania toponimii miejskiej Polski, stanowiąc ich ważne dopełnienie i uzupełniając lukę w tym zakresie, a także w ogólną tendencję do przedstawiania korpusów onimicznych i apelatywnych w postaci edycji internetowych (elektronicznych) z możliwością rozmaitych kwerend. Słownik będzie stanowił ponadto podstawę do kreowania nauki obywatelskiej (*civil science*), angażując mieszkańców w proces badań. Projekt bliski jest także współczesnym nurtom, zwłaszcza w badaniach socjologicznych i etnologicznych, do poszukiwania i konstruowania tożsamości indywidualnej i zbiorowej (kulturowej, społecznej) wśród mieszkańców dużych aglomeracji miejskich przez odniesienia do sfery proprialne.

Realizacja projektu przyczyni się do kompleksowego, nowoczesnego opracowania nazewnictwa miejskiego Krakowa i stworzy potencjalne pole do dalszych interdyscyplinarnie ukierunkowanych badań leksykograficznych.

LITERATURA

- Atlas historyczny miast polskich. Kraków. (2007). Kraków: Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa (AHKr).
- Balowski, M. (2011). Nazwy własne jako element mapy mentalnej (na przykładzie „Rodzinnej Europy” Czesława Miłosza). W: A. Pihan-Kijasowa, I. Sarnowska-Giefing (red.), *Studia onomastyczne i dialektologiczne*. Poznań: Wyd. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, s. 21–41.
- Belchnerowska, A., Białecki, T. (1987). *Toponimia miasta Szczecina*. Szczecin: Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Bieńkowska, D., Umińska-Tytoń, E. (2012). *Nazewnictwo miejskie Łodzi*. Łódź: Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego.
- Brown, G., Brown, B. B., Perkins, D. D. (2004). New Housing as Neighborhood Revitalization: Place attachment and confidence among residents. *Environment and Behavior*, 36, s. 749–775.
- Cieślikowa, A. (2010). Historia, tradycja i współczesność obecne dzięki antroponomom w nazwach ulic Krakowa. W: I. Sarnowska-Giefing, M. Graf (red.), *Miasto w perspektywie onomastyki i historii*. Poznań: Wyd. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, s. 325–335.
- Dzikowski, W., Koperowska, D. (1976). *Toponimia Kielc*. Nazwy części miasta i obiektów fizjograficznych oraz nazwy ulic i placów. Warszawa–Kraków: PWN.
- Feldman, R. M. (1990). Settlement-Identity: Psychological bonds with home places in a mobile society. *Environment and Behavior*, 22, s. 183–229.
- Górny, H. (2003). Tendencje onimiczne w nazwach krakowskich aptek. *Acta Onomastica*, XLIV, s. 15–28.
- Górny, H. (2011). Nazwy własne placów targowych w wybranych miastach Polski — swoistość miejsca a model nazewnictwa. *Onomastica*, LV, s. 93–105.
- Górny, H. (2012). Od *Logos*, *Libry*, *Litery* do *Głośniejszoty* — onimiczna mapa polskich księgarni i kluboksięgarni. *Onomastica*, LVI, s. 181–195.
- Graf, M. (2011). Człowiek wobec onimicznej przestrzeni miasta — kilka uwag o współczesnej urbanonomii. *Onomastica*, LV, s. 107–118.
- Gry w miasto. Rozmowy z Jackiem Purchlą o jego Krakowie. (2011). Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Handke, K. (1998). *Słownik nazewnictwa Warszawy*. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Jałowicki, B., Szczepański, M. S. (2006). *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*. Warszawa: Wyd. Naukowe Scholar.
- Jancwicz, B., Smółka, L. (2000). *Nazwy ulic Wrocławia*. Wrocław: Towarzystwo Miłośników Wrocławia.
- Jaracz, M. (2004). Sposoby nominacji bydgoskich kościołów i kaplic. W: M. Pająkowska-Kensik, M. Czachorowska (red.), *Nazwy mówią*. Bydgoszcz: Wyd. Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, s. 137–146.
- Klisiwicz, E. (1993). *Toponimia miejska. Źródła do rozważań nad historią miasta oraz materiał do ćwiczeń leksykalnych i słowotwórczych*. *Ojczyzna — Polszczyzna. Kwartalnik dla nauczycieli*, 1 (40), s. 66–69.

- Kopertowska, D. (2001). Kielce. Historia i współczesność w nazewnictwie. Kielce: Wyd. Akademii Świętokrzyskiej.
- Krasnowolski, B. (1992). Ulice i place krakowskiego Kazimierza. Kraków: Universitas.
- Kubicki, P. (2010). Miasto w sieci znaczeń. Kraków i jego tożsamości. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Myszka, A., Wisz, P. (2012). Nazwy ulic Rzeszowa. Historia i współczesność. Rzeszów: Stowarzyszenie Literacko-Artystyczne „Fraza”.
- Pabiś, M. (2006). Nazwy krakowskich aptek. *Język Polski*, LXXXVI, s. 376–388.
- Palinciuc, E. (2007). Nazwy własne restauracji, kawiarni i klubów na krakowskim Kazimierzu w interpretacji historycznokulturowej. *Onomastica*, LII, s. 285–302.
- Palinciuc, E. (2010). W nazewniczym tygłu krakowskich restauracji, kawiarni, klubów. W: I. Sarnowska-Giefing, M. Graf (red.), *Miasto w perspektywie onomastyki i historii*. Poznań: Wyd. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, s. 391–401.
- Purchla, J. (1996). Kraków — prowincja czy metropolia? Kraków: Universitas.
- Rewers, E. (2005). Post-polis. Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta. Kraków: TAIWPN Universitas.
- Rutkiewicz-Hanczewska, M. (2013). Genologia onimiczna. Nazwa własna w płaszczyźnie motywacyjno-komunikacyjnej. Poznań: Wyd. Poznańskie.
- Rykiel, Z. (2008). Szata dezinformacyjna miasta. W: B. Jałowicki, W. Łukowski (red.), *Szata informacyjna miasta*. Warszawa: Wyd. Academica, s. 137–144.
- Savage, M., Bagnall, G., Longhurst, B. (2005). *Globalization and Belonging*. London: Sage.
- Semkowicz, W. i in. (oprac.) (1939, 1960). Atlas historyczny Polski. Materiały do słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w dobie Sejmu Czteroletniego (1788–1792). Warszawa–Wrocław–Kraków: PAU (AtKr).
- Siwiec, A. (2004). Proper Names in the Perspective of the City as a Text of Culture. *Slavia*, 73, s. 1–7.
- Siwiec, A. (2005). W onomastycznej przestrzeni miasta. Nazwy obiektów handlowo-usługowych wobec zmian w rzeczywistości społecznej i kulturze. W: J. Adamowski (red.), *Przestrzeń w języku i kulturze*. Lublin: Wyd. UMCS, s. 207–222.
- Siwiec, A. (2006). Przestrzeń miejska jako przestrzeń onimiczna (uwarunkowania lingwistyczno-kulturowe). W: M. Święcicka (red.), *Miasto. Przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie*. Bydgoszcz: Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, s. 115–128.
- Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu. Cz. 1 (1985–1986), red. J. Wiśniewski. Wrocław. Cz. 2 (1989), red. A. Gąsiorowski. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Cz. 3 (1994), red. F. Sikora. Kraków: Secesja. Cz. 4 (2006, 2009), red. W. Bukowski. Kraków: Societas Vistulana [i kartoteka] (SHGKr), <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/browse.php?d=3edycja>.
- Stanisławska-Adamczewska, T., Adamczewski, J. (2000). Kraków, ulica imienia... Kraków: Oficyna Wydawnicza BiK.
- Supranowicz, E. (1995). Nazwy ulic Krakowa. Kraków: Wyd. IJP PAN.
- Święcicka, M. (red.) (2012). *Miasto. Przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie*. Bydgoszcz: Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Tomkowicz, S. (1926). Ulice i place Krakowa w ciągu dziejów, ich nazwy i zmiany postaci. *Biblioteka Krakowska*, 63–64. Kraków: Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa.
- Zagórski, Z. (red.) (2008). *Nazewnictwo geograficzne Poznania*. Poznań: Wyd. Naukowe UAM.

SUMMARY

URBAN NAMES OF CRACOW — THE PAST AND THE PRESENT. A RESEARCH PROJECT

The aim of this article is to outline a planned, large-scale, interdisciplinary research project of Cracow's urban onymy. The accepted methodology for the diachronic and synchronic description and interpretation of urban names takes into account linguistic, sociological, historic and anthropological perspectives. This methodology will allow this category of proper names to be regarded as a social communicative tool, as well as a cultural heritage preserving the history of the city, and the memory of its inhabitants. It will also be seen as a source that documents the geographic-topographical past of the city, and/or the human activity within the economic and culture-created sphere.

The more complex elaboration on Cracow urbanonymy in the form of a monograph and an electronic dictionary consisting of legal, semi-legal and colloquial names, aims to illustrate and preserve the history and traditions of the centuries-old and multicultural city. Its purpose is to show the stability, changeability, variability and decline of proper names, as well as their growth. The sociological outlook additionally emphasizes the role of *nomina propria* in the acquirement of space and orientation in Cracow, as well as in the search for, or construction of, individual or collective identities among the inhabitants of large agglomerations.

Key words: urban onymy, Cracow, lexicon, research conception